

Editörden

Emre Erdoğan

Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi'nin üçüncü cildinin ilk, toplamda da beşinci sayısı hepimizi yakından ilgilendiren ama yeterince tartışılmamış bir başlıkla çıkıyor: Gündelik Hayatta Etik ve Ahlak. Editörlüğünü Yağmur Nuhurat ve Gülay Uğur Göksel'in üstlendiği bu sayıdaki yazılarda da açıkça görüldüğü üzere Etik ve Ahlak kavramlarının spekülâtif felsefedeki "âli" tartışmaların ötesinde; herkesi yakından ilgilendiren bir tarafı var. "Nasıl doğru davranmalıyız?" sorusu ister istemez eylemlerimizi doğrudan etkiliyor ya da "davranışlarımızı nasıl doğrulayabiliriz" sorusuna dönüşüyor. Nuhurat ve Göksel'in takdim yazılarında belirttikleri üzere etik ve ahlak pratikleri kâğıt üzerindeki kurallara uymaktan çok, "öznelerarası" kurgulanıyor, toplumsal bir biçimde belirleniyor. Bu pratiklerin değışmezliğini ve katılığını reddettiğimiz zaman da, hem toplumsalı hem de insani olanı anlamak için gündelik yaşamımızda etik ve ahlak kavramlarının yerini tartışabilir hale geliyoruz.

Reflektif'in disiplinlerarası yaklaşımını doğrular şekilde, bu sayımızda çok farklı disiplinlerden yazarlar bu konuyu detaylı bir şekilde tartışıyorlar. Ahlakın felsefi ve psikoloji kökenlerine eğilen ve bu konu üzerinden sayılan perspektiflerin eksikliklerini tartışan yazıların yanı sıra; sporda ya da eğitimde etik ve ahlak kavramlarının nasıl bir yer tuttuğuna da değinen yazılara yer verilmiş durumda. Aslında asla yan yana gelmeyecekmiş gibi gözükse de iktisadın ahlak konusunu "yalan" üzerinden nasıl çalışabildiğini de öğreniyoruz; nöroteknoloji çalışmalarında etik kavramının nasıl yer aldığı da bu sayıda tartışılanlar arasında. Bütün bu yazılar bir arada okunduğunda, Etik ve Ahlak gibi ilköğretim müfredatlarına kadar girmiş ezberlerin dahi disiplinlerarası bir bakış açısıyla yorumlanırsa ne kadar öğretici olabildiğini görebiliyoruz. Bu sayıda yer alan birçok çalışma uzun süreli çabaların bir sonucu olsa da, yeni araştırma sorularına yol açabilmesi nedeniyle de benzersiz bir değer taşıyor. Sosyal bilimcilerin kendileriyle ve öğrencileriyle diyaloglarına sahne olabilmesi, *Reflektif*'in varmak istediği amaçlardan biri olarak tanımlanmıştı; bu sayı da bu diyalogun iyi bir örneği olarak arşivlerde yerini alacak.

Bu sayıda daha önce de olduğu gibi konu dışı bazı yazılar da yer alıyor. *Reflektif*'in birinci sayısından başlayarak düzenli olarak yer verdiği konulardan biri olan popülizm, Furkan Çay'ın Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarını içerik analizi yöntemiyle değerlendirdiği yazısıyla bu sayıda da değinilen konulardan biri. Erdoğan'ın 2007-2018 döneminde yaptığı 42 kampanya konuşmasını yazılım aracılığıyla analiz eden Çay, "millet" ve "kardeş" kelimelerinin kullanıldığı bağlama odaklanarak, liderin popülist söyleminin nasıl tezahür ettiğini gösteriyor.

Konu dışı olarak nitelendirdiğimiz ikinci yazı da bana ait. *Reflektif*'in adında da gösterdiği şekilde “özdüşünümsel” bir boyut taşıması, sosyal bilimcinin kendisi hakkında düşünmesine olanak vermesi başından beri arzu edilen bir şey. Yazım, “benden” çok “bize” odaklanarak, Koronavirüs pandemisi döneminde Türkiye’de siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında çalışan akademisyenlerin yaşamlarının nasıl etkilendiğini anlatmaya çalışıyor. İki yüz elliden fazla akademisyenin katıldığı anket çalışmasının bulguları, pandemi döneminin akademisyenler için yaşamı nasıl zorlaştırdığını, var olan hiyerarşileri nasıl pekiştirip, eşitsizlikleri nasıl güçlendirdiğini gösteriyor. Mesai saatleri ve günleri dışında çalışmayı “normali” haline getiren, “mesaiyi unutan” akademisyenlerin, iyi olma halinin nasıl göz ardı edildiği de bu anket çalışmasıyla görülebiliyor. Bu yeni normali nasıl kolaylıkla içselleştirdiğimizse, başka çalışmaların konusu elbette.

Hepimizin içinde bulunduğu bu yeni normalin unsurlarından biri de “yayın yap ya da yok ol!” (*publish or perish*) baskısı. Web of Science ya da benzeri endeksler tarafından endekslenen, SCIMAGO gibi sıralama kuruluşlarının sıralamalarında ön sıralarda yer alan dergilerde yayın yapmak akademik faaliyetin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Üniversiteler arası rekabetin kızışmasıyla, Times Higher Education ya da QS gibi kuruluşların yaptıkları sıralamalarda önemli bir girdi oluşturan yayın sayısı, üniversite yönetimlerinin her kademesinde hissedilen bir baskı. Bu baskı da akademisyenlere “havuç ya da sopa” yoluyla “endeksli” dergilerde yayın yaptırmaya dönüşüyor. Her düzenlemenin olduğu gibi bu düzenlemenin de bazı öngörülme sonuçları bulunuyor. Akademisyenlerin kolaylıkla yayın yapabildikleri ve vadedilen teşviklere kolaylıkla kavuşabildikleri “yağmacı dergiler” kolay bir çözüm yolu sunuyor, yapılan farklı çalışmalar Türkiye kökenli akademisyenlerin bu tür dergilere özellikle ilgi gösterdiğini ortaya koymuş durumda. Bu konu o kadar hassas bir hale gelmiş ki, Üniversitelerarası Kurul 30 Aralık’ta yayınladığı bir karar ile “yağmacı/şaiBELİ” dergiler konusunda bir dizi kriter belirledi ve bu kriterlere uyan dergilerde yayınlanan makalelerin doçentlik değerlendirilmesine alınmaması gerektiğini ilettiler. Bu kriterler arasında derginin SCIMAGO sıralamasındaki yeri ve makale yayınlama ücreti alıp almadığı yer alıyor ve kısaca düşük statülü bir dergiye ve makale yayınlama ücreti alıyorsa, “Yağmacı/ŞaiBELİ” olarak nitelendiriliyor.

Bu konudaki tartışmalar devam ederken, ünlü bir yayınevının 4.000 ya da 7.000 ABD Doları ücret karşılığında kısıtı üç, uzunluğu dokuz hafta içerisinde makalenin –tabii ki hakem sürecinden geçtikten sonra– yayınlanacağı bir programı başlatması tepkileri haklı olarak çekti. Eğer böyle bir bütçe tahsis edilmezse makalenin –tabii ki hakem sürecinden geçtikten sonra– yayınlanma süresi dört ay. Bu uygulamanın ne tür adaletsizliklere yol açtığı tartışılmaya başlandı, tabii bir tür adalet sağladığını öne sürenler de var. Aslında birçok yayımda yayınların daha fazla kişiye ulaşabilmesi için “açık erişim” olarak yayınlanması için ek bir ücret ödeniyor, bu ücret de birçok projede “kabul edilebilir” masraf olarak görülüyor. Bu uygulamayı, daha fazla erişim için ödeme yapılması olarak görebiliriz. Bütün bu işlemlerden en fazla kârlı çıkmanın yayıncı kuruluşlar olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu da garip(!) bir döngünün oluşmasına yol açıyor, bilimsel sıralamalarda yükselmek isteyen ülke/üniversite endeksli yayınları teşvik

ediyor, akademisyen endeksli yayınlarda yayın yapmak istiyor ve gerekirse bunun için ödeme yapmayı göze alıyor, makalenin yayınlandığı yayına erişebilmek için üniversiteler ödeme yapıyorlar. Dolayısıyla her durumda yayıncının karlı çıktığı bir sistem kurulmuş oluyor.

Çok uzun zamandır kurumlaşmış ve tekelleşmiş bu sistemi kökten değiştirmek mümkün değil, bu sistemi değiştirmeye çalışanların da sistem içerisinde başarılı olanlar arasından gelmesi bir tür paradoks yaratıyor. Aslında yapılması gereken, bu sistemi mümkün kılan anlayışı sorgulamak. Bilgiye erişimin “paralı duvarların” arkasında kaldığı günlerin geçmişte kaldığını ve iyi bir çalışmanın etkisinin sadece aldığı referanslarla ölçülemeyeceği gerçeğini kabul etmek gerekiyor. Bilgi, yanlış da olsa, çok daha hızlı yayılıyor, tüketiliyor ve eskiyor. Bu hız baskısı altında geleneksel yapıları ayakta tutmaya çalışmak çok daha fazla zararlı olur ve var olan eşitsizlikleri pekiştirir. Yaratıcı bir yıkıcılığın tam zamanıdır diyebiliriz.

Reflektif'in de benimsemiş olduğu “açık” ve “ücretsiz” erişim yayın politikası bu tür bir yıkıcılığın habercisi olarak görülebilir. Bilgiye erişimin kolaylaştığı bu dönemde, akademik yayınların ücretsiz olarak erişilebildiği bu tür yayınlar, bilginin daha hızlı yayılmasını ve dolayısıyla daha fazla etkisi olmasını sağlayabilir. Sadece atıf sayılarına ya da dergi sıralamalarına bağlı bir etki anlayışı, bu yeni çağ için yetersiz kalır. *Reflektif*'in açık ve ücretsiz erişimi hedefleyen yayın politikasının etkilerini yakında zamanda görmeye başlayacağımıza inanıyoruz. Bununla birlikte, bir “reflektivite” örneği olarak, bilimsel bilginin etkisini ne olduğu ve nasıl yayılabileceği konusundaki tartışmalara da sayfalarımızda yer vermek isteriz.